

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ІВАНЕЦЬ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 373.3.091.2(043.3)

**ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, Міністерство освіти і науки України, м. Миколаїв.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор
ЯКИМЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА,
Миколаївський національний університет імені
В. О. Сухомлинського, завідувач кафедри
початкової освіти факультету дошкільної та
початкової освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент,
КУЧАЙ ТЕТЯНА ПЕТРІВНА,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца
Ракоці II, професор кафедри педагогіки та
психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЗОРЧКІНА ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА,
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького, доцент кафедри
початкової освіти.

Захист відбудеться «18» лютого 2020 року об 11 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий «17» січня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні інтеграційні процеси орієнтовані на входження України у світовий освітній, культурний і економічний простір і спонукають до підготовки покоління, здатного до співжиття з різними людьми, що розширює можливості міжкультурного спілкування. Тому разом із громадянським вихованням важлива роль належить мультикультурному вихованню учнів ще з молодших шкільних років у закладах загальної середньої освіти як найбільш масових соціокультурних інституціях сьогодення.

Модернізація початкової освіти, впровадження концепції Нової української школи зумовлюють потребу в оновленні освітнього змісту, структури, форм і методів навчання. Перед початковою школою постало важливе завдання – формування цілісної особистості, яка володіє різними компетентностями, необхідними в сучасному житті. Відтак, метою освітнього процесу стає формування не просто вмінь і навичок, а певних компетентностей особистості, які сприятимуть адаптації дітей у суспільстві і реалізації їхніх можливостей у сучасному житті.

Концептуальні засади реформи шкільної освіти України викладено в основних державних і нормативних документах, у яких декларуються принципи полікультурності, мультикультурності та поліетнічності: документи ООН, Ради Європи, ЮНЕСКО, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція національно-патріотичного виховання, Концепція Нової української школи, Державний Стандарт початкової освіти, у яких зазначається, що навчання та виховання повинні сприяти усвідомленню людиною свого коріння й місця у сучасному світі, прищепленню поваги до інших культур.

В основу реформування національної системи початкової освіти в розглянутому нами контексті покладено такі фундаментальні дослідження: проблема формування мультикультурної компетентності особистості (І. Васютенкова, Т. Гур'янова, Л. Данилова, Г. Даутова, І. Лунюшкіна, Н. Філатова, Є. Щеглова та ін); основні засади міжкультурної взаємодії та комунікації (В. Зарицька, В. Євтух, Дж. Каммінс, Л. Ніколаєва, Н. Терентьева, Ф. Уордл та ін.); культурологічна теорія освіти (О. Асмолов, А. Бахтін, А. Валицька, А. Запісоцький, М. Каган, В. Краєвський, В. Кремень, Т. Кучай, А. Солодка, Н. Якса); питання організації освітнього середовища (Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Г. Васянович, Р. Гуревич, А. Коломієць, С. Максимова, В. Рибалка, С. Сисоєва, А. Цимбалару, В. Шахов, В. Штифурак), особливості впровадження компетентнісного підходу у практику навчання (Т. Зорчкіна, О. Жук, О. Локшина, В. Луговий, Дж. Равен, І. Родигіна, Л. Хоружа В. Хутмахер).

Актуальність проблеми мультикультурної освіти і виховання учнів початкової школи зумовлена сприйнятливістю молодшого шкільного віку до освітньо-виховних впливів, закладанням морально-культурних основ особистості молодшого школяра у зв'язку з активним формуванням його характеру, установок, стереотипів поведінки, мислення, світогляду, що надає можливість прищеплювати національні та загальнолюдські цінності, виховувати шанобливе ставлення до інших культур.

Вивчення та аналіз проблеми формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи на сучасному етапі дозволили виявити суперечності між:

- необхідністю вдосконалення підготовки учнів до життя у багатонаціональному суспільстві та відсутністю цілеспрямованої роботи щодо мультикультурної освіти у середовищі початкової школи;
- потребою закладів загальної середньої освіти у науково-методичному супроводі процесу формування мультикультурної компетентності в учнів і монокультурною спрямованістю більшості методичних матеріалів;
- необхідністю формування в учнів початкової школи практичних навичок взаємодії з представниками інших культур і відсутністю методичного забезпечення реалізації цього аспекта в освітньому процесі школи I ступеня.

Соціальна значущість і педагогічна актуальність проблеми формування мультикультурної компетентності, її недостатня теоретична і практична розробленість, зокрема для молодших школярів, а також потреба суспільства у толерантних, спроможних до цивілізованого діалогу громадян зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою теми кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: «Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти до роботи в умовах Нової української школи» (номер державної реєстрації 0116U006075). Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 4 від 23.10.2012 р.) і узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 8 від 22 жовтня 2013 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов і моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Об'єкт дослідження – мультикультурна компетентність учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Предмет дослідження – методика реалізації організаційно-педагогічних умов і моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці роботи початкової школи та уточнити зміст ключових понять дослідження.
2. Розкрити особливості організації освітнього середовища початкової школи.
3. Розробити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості мультикультурної компетентності в учнів початкової школи.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики реалізації організаційно-педагогічних умов і моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Гіпотеза дослідження:

- формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи відбуватиметься ефективніше за таких організаційно-педагогічних умов: організація педагогом міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу; інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища початкової школи; реалізація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз філософської, соціальної, психолого-педагогічної літератури, вивчення законодавчих і нормативних документів щодо мультикультурної освіти молодших школярів та узагальнення отриманої інформації з метою встановлення стану розробленості досліджуваної проблеми, визначення категоріально-понятійного апарату дослідження; синтез, узагальнення, систематизація для теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи;

– *емпіричні*: діагностичні (анкетування, бесіда, інтерв'ювання; тестування, ранжування), педагогічне спостереження (пряме й опосередковане) з метою визначення рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, прикінцевий етапи) з метою визначення ефективності впроваджених організаційно-педагогічних умов;

– *методи математичної статистики*: критерій Пірсона (χ^2), за допомогою якого визначено достовірність отриманих експериментальних даних та проведено порівняльний аналіз отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2016–2018 років на базі закладів загальної середньої освіти м. Миколаєва (№ 1, № 3, № 50), Висунської загальноосвітньої школи Березнегуватського району Миколаївської області та деяких закладів загальної середньої освіти м. Гнівань Вінницької області, м. Хмельницький, м. Черкаси. Упродовж усіх етапів дослідження у ньому взяли участь 260 учнів початкової школи, 48 педагогів, 156 батьків учнів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та впроваджено організаційно-педагогічні умови формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи (організація педагогом міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу; інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища початкової школи; реалізація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства); визначено критерії із відповідними показниками: когнітивний (знання про культуру і традиції свого народу; наявність інтересу до пізнання іншої культури; знання досягнень культури, властивих певному народу); мотиваційно-ціннісний (шанобливе ставлення до культурної спадщини рідного народу і його традицій; повага до культурних і життєвих цінностей інших людей; готовність до сприйняття духовних цінностей представників різних культур); комунікативно-діяльнісний (відкритість до діалогу; застосування норм міжкультурного етикету; толерантне ставлення до культурної

своєрідності співрозмовника) та схарактеризовано рівні сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи (оптимальний, середній, мінімальний).

– *уточнено* зміст понять: «мультикультурна компетентність учнів початкової школи», «формування мультикультурної компетентності учнів», «освітнє середовище початкової школи»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та ефективному впровадженні в практику закладів загальної середньої освіти структурної моделі та організаційно-педагогічних умов формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів. Розроблений методичний посібник «Формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи» може стати у пригоді класним керівникам, педагогам-організаторам, керівникам гуртків, заступникам директорів шкіл із навчально-виховної роботи, вчителям-предметникам. Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Миколаївських загальноосвітніх шкіл: № 1 імені Олега Ольжича (довідка №64 від 07.02.2019 р.), №50 імені Г. Л. Дівіної (акт №90 від 05.04.2019 р.), №3 (акт №270 від 26.04.2019 р.), Висунської загальноосвітньої школи I-III ступенів Березнегуватського району Миколаївської області (акт №45 від 09.04.2018 р.), загальноосвітньої школи I-III ступенів №4 м. Черкаси (акт №17/5 від 27.03.2019 р.), навчально-виховного комплексу № 9 м. Хмельницького (акт №01-35/92 від 25.03.2019 р.), закладу загальної середньої освіти № 3 м. Гнівань Тиврівського району Вінницької області (акт №57 від 21.02.2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися на конференціях різного рівня: *міжнародних* «Aktualne problemy w wspolczesnej nauki» (Warszawa, 2013), «Humanization of education and upbringing in the education system: theory and practice» (Prague, 2014), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Дидактика початкової школи: реалізація технологічного та компетентнісного підходів» (Миколаїв, 2015), «Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2019), «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2019), «Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних і психологічних наук» (Київ, 2019) науково-практичних конференціях; *всеукраїнських*: «Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи» (Житомир, 2013), «Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти», (Житомир, 2014), «Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти до роботи в умовах Нової української школи» (Миколаїв, 2017), «Державні стандарти дошкільної та початкової освіти в умовах нової української школи: теорія і

практика», (Миколаїв, 2018); *обласний*: «Педагогічна скарбниця обдарованості: від В. О. Сухомлинського до сучасних науковців і практиків» (Миколаїв, 2013).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображено у 27 публікаціях, з них: 8 – у провідних фахових наукових виданнях України, 1 – в електронному фаховому виданні, 1 стаття у зарубіжній колективній монографії; 1 стаття – у зарубіжному виданні; 3 – в інших виданнях; 12 статей – у збірках матеріалів конференцій та 1 методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (306 найменувань, з них 18 – іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг роботи – 270 сторінок, основний зміст складає 174 сторінки. У тексті вміщено 18 таблиць, 10 рисунків, 10 додатків (на 35 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної теми, її зв'язок із науковими програмами і темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку, методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, його структуру та обсяг.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» – на підставі аналізу інформаційних джерел конкретизовано основні поняття дослідження, схарактеризовано феномен мультикультурності як соціально-педагогічної категорії та визначено особливості формування цієї компетентності у здобувачів початкової освіти в умовах освітнього середовища початкової школи; уточнено сутність ключових понять.

Визначено, що мультикультурна освіта передбачає своєрідний симбіоз звичаїв і традицій, завдяки чому виховується толерантне ставлення до відмінностей представників різних культур, прищеплюються національні та загальнолюдські цінності, розвиваються навички й уміння взаємодії у сучасному мультикультурному середовищі на основі прийняття та взаєморозуміння і, таким чином, забезпечується культурно-соціальна ідентифікація особистості.

Уточнено поняття «*мультикультурність*» як співіснування в єдиному просторі різноманітних культурних утворень і вивчення культури різних народів з метою розуміння сутності культури як суспільного явища в цілому і формування певних якостей особистості.

Мультикультурну компетентність учнів початкової школи визначено як готовність учня початкової школи до міжкультурної взаємодії з ровесниками, толерантного ставлення до культурної своєрідності співрозмовника, шанобливого ставлення до культурної спадщини рідного народу та культурних і життєвих цінностей інших людей, демонстрації норм міжкультурного етикету.

Формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи визначено як системно організований педагогічний вплив учителя на особистість

учня, вміло керовану творчу конструктивну діяльність учителя та учнів, унаслідок якої мультикультурна компетентність та особистісні якості учнів початкової школи набувають якісних змін.

Освітнє середовище початкової школи розуміємо як сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, що впливають на формування мультикультурної компетентності учня та його особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктної взаємодії та особистісно орієнтованих комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня у закладі освіти та поза його межами.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, результатів сучасних наукових досліджень, що висвітлюють різні аспекти організації процесу формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи, та власних спостережень за організацією освітнього середовища початкової школи визначено його виховний потенціал щодо мультикультурної освіти і виховання молодших школярів. Він полягає у добровільності, підборі альтернативних форм спілкування як з однолітками, так і з учителями, ініціативності, різноманітності, що дозволяє підтримувати стійкий інтерес учнів щодо етнокультури різних народів.

У висновках до розділу наведено визначення основних понять дослідження та узагальнено результати проведеного наукового пошуку.

У другому розділі – «Діагностика сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи» – визначено критерії, показники та рівні сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи; представлено методику, перебіг і результати констатувального етапу дослідження, з'ясовано стан сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи.

Основними критеріями в структурі мультикультурної компетентності визначено: *когнітивний, мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний*.

Визначення критеріїв і показників сформованості мультикультурної компетентності уможливило окреслення *рівнів сформованості* мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи: *оптимальний, середній, мінімальний*.

Оптимальний рівень характеризується наявністю фактичних уявлень про культуру і традиції свого народу та інтерес до пізнання іншої культури, готовність до сприйняття духовних цінностей представників різних культур.

Середній рівень характеризується наявністю нечітких знань про культуру і традиції свого народу, простежується ситуативний інтерес до пізнання іншої культури, епізодичне виявлення толерантного ставлення до культурної своєрідності співрозмовника.

Мінімальний рівень характеризується відсутністю або незначним обсягом уявлень про культуру і традиції свого народу, відсутній інтерес до пізнання іншої культури та вміння вирізняти межі толерантної поведінки.

Для діагностики рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи було підібрано адекватні діагностичні методики і спеціальні завдання: «Знання національного костюма», «Розповідь про традиції рідного народу», «Вивчення розуміння емоційних станів людей,

зображених на картинках», «Безлюдний острів», ситуації морального вибору «Як би ти вчинив?». Діагностувальна робота базувалася на принципах одночасного вивчення колективу та особистості й вивчення педагогічних явищ у динаміці.

Констатувальним етапом було охоплено 260 учнів – представників восьми національностей (включаючи українську).

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що значний відсоток учнів початкової школи мають мінімальний рівень сформованості мультикультурної компетентності – 75,70 % у ЕГ і 75,34 % у КГ. Середній рівень виявили 16,68 % учнів ЕГ та 17,33 % учнів КГ. Щодо оптимального рівня було одержано такі результати: 7,62 % молодших школярів ЕГ та 7,33 % КГ.

Щодо комунікативної та діяльнісної складових, то спостерігається тенденція до стереотипізації та наявності оцінних суджень учнів у ситуаціях вибору.

Проведений аналіз виявив недостатню спрямованість сучасного освітнього середовища школи І ступеня на формування мультикультурної компетентності учнів, що зумовило необхідність посилення уваги до означеної проблеми, зокрема теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов і моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

У висновках до розділу узагальнено результати здійсненого наукового пошуку, описано методику проведення та результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи» – обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність методики реалізації організаційно-педагогічних умов і впровадження структурної моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, наведено результати дослідно-експериментальної роботи.

Методологія формування мультикультурної компетентності учнів відображає взаємозв'язок і взаємодію різних підходів до вивчення проблеми теорії та практики формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, а саме: *середовищного підходу* – який ми розуміємо і як умову реалізації виховного впливу, і як спосіб організації середовища та підвищення його виховного потенціалу з метою впливу на особистість учня. Поняття «середовище» розкрито із соціологічної, соціально-педагогічної та функціональної позицій.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної теорії і практики формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи та особистого досвіду визначено *організаційно-педагогічні умови* ефективного формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, методика реалізації яких забезпечила ефективність формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

На формувальному етапі педагогічного експерименту розроблено й апробовано структурну модель (рис.1), що охоплювала три взаємопов'язані етапи: організаційно-комунікативний, інтеграційно-технологічний, творчо-діяльнісний.

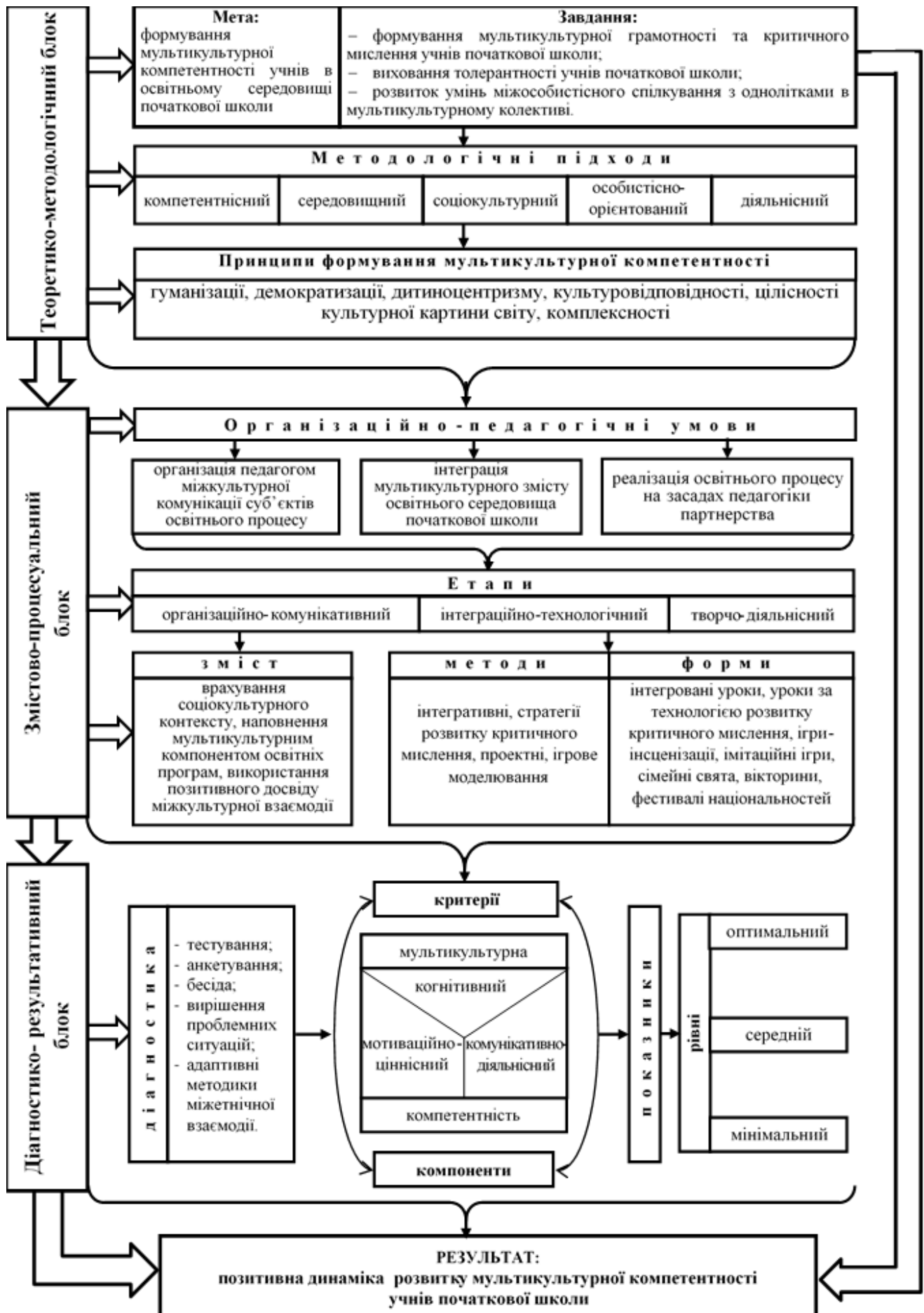

Рис. 1 Структурна модель формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи

Перший – *організаційно-комунікативний етап* – передбачав закріплення знань про власну країну, її культуру, державні та народні символи, звичаї і традиції, збагачення уявлень про положення України на мапі, назви країн-сусідів, культуру країн близького й далекого зарубіжжя. На цьому етапі діти опановували знання про норми життя у мультикультурному суспільстві, розвивали в собі вміння диференціювати позитивні й негативні вчинки людей. Змістовий аспект виховання передбачав використання таких форм і методів роботи як читання та аналіз творів моральної та полікультурної спрямованості, робота з текстами за технологією критичного мислення, мультимедіапрезентацій, демонстрування фотоілюстрацій, бесіди.

Серед методів, які сприяють організації міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу, ми обирали переважно інтерактивні, для більшого забезпечення міжособистісної взаємодії. Це методики кооперативного навчання, такі як: «Робота в парах», «Змінні трійки», «Робота в малих групах», «2-4 – всі разом», «Ажурна пилка».

Під час реалізації першої організаційно-педагогічної умови для педагогів початкової школи було проведено тренінг: «Мультикультурна особистість», розроблено комп'ютерні презентації: «Світові релігії», «Кухні народів світу», «Костюми народів світу», проведено рольові ігри: «У чужій країні», «Національні пріоритети», «Етнічні стереотипи». Для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня був організований воркшоп: «Толерантність у сучасному суспільстві» із застосуванням методів розвитку критичного мислення, елементами диспуту. Результатом воркшопу став освітній нетворкінг, організований самими педагогами з теми: «Формування асертивної поведінки компетентного педагога в умовах мультикультурності». Цікавою формою роботи виявився підсумковий семінар-практикум «Цілюща сила народних казок», де вчителі ділилися авторськими напрацюваннями, демонстрували ефективний вплив казкотерапії на формування міжкультурної комунікативності. Відзначено результативність вправ, спрямованих на моделювання ситуації міжкультурної комунікації, коли педагогам доводилося експромтом вирішувати конфліктні ситуації, не володіючи знаннями про етикетні норми східних країн, особливості побуту і поведінки в громадських місцях.

Метою другого етапу – *інтеграційно-технологічного* – було формування цілісної картини світу з його багатокультурним і багатонаціональним складом, закладання основ планетарного мислення; набуття емпатійних здібностей, що виявляються у співпереживанні та співчутті, сприяють усвідомленню цінності іншої людини, її інтересів, переконань, думок і відповідному позитивному до них ставленню.

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови здійснювалася через використання інтерактивних методів у поєднанні з етнокультурним компонентом. Розроблено і впроваджено тематичне заняття-подорож «Легенди мого краю», заочна подорож «Історія мого міста», «Свою мову знай, інші – поважай», «Лялька-мотанка», інтегрована виховна година «Видатні постаті мого рідного краю». Мультикультурний зміст реалізувався у процесі фестивалів народних мистецтв,

виставок національної творчості, ярмарків національних страв, виставок у супроводі фотоілюстрацій: «Кімоно», «Індійське сарі», відзначення народних свят, а також традиційних свят різних народів: Масляна, Хелоуїн, День матері, Великдень, День святого Валентина.

Ефективними формами і методами формування мультикультурної компетентності учнів визначено фольклорний конкурс, День символіки різних народів, художній марафон, народні ігри та забави, діалог країн – саміт держав «Мрії про Україну». Під час роботи проведено національні свята європейців і азіатів, конкурс загадок, приказок і прислів'їв різних народів.

Чільне місце відводилося заняттям із розвитку самоідентифікації дітей, усвідомлення цінності іншого: «Я та інші», «Пізнай себе!», «Мій настрій», «Свої і чужі». Такі заняття сприяли формуванню розуміння партнера по взаємодії.

Третій етап – *творчо-діяльнісний* – передбачав вправляння дітей у здійсненні взаємодії на засадах поваги й партнерства, дотримання норм культури в щоденній діяльності, розвиток рефлексії. Змістова лінія його полягала в застосуванні таких методів і прийомів: проведення особистісно-орієнтованих уроків, інтегровані дні з набуттям досвіду мультикультурного спілкування і взаємодії, позаурочні заходи з батьками і родичами учнів, батьківські лекторії, сімейні свята, вікторини на знання традицій та обрядів представників різних культур і народів.

Упровадження третьої організаційно-педагогічної умови забезпечували гармонійні стосунки між дітьми різних етнічних груп із залученням батьків до міжкультурної взаємодії та формування готовності як учнів, так і їхніх батьків розуміти і взаємодіяти з людьми, які відрізняються за зовнішніми, мовними, світоглядними чи релігійними особливостями. Змістова лінія цього етапу полягала в застосуванні таких методів і прийомів: розігрування і аналіз проблемних ситуацій, моделювання ситуацій, ігри-імітації, вправи-драматизації, розробка проєктів.

Реалізація педагогіки партнерства передбачала організацію сімейних конкурсів у початковій школі; презентацію результатів творчості дітей і батьків, розповіді про захоплення в сім'ї; проведення спільних заходів (екскурсії, оформлення класних кімнат, виготовлення посібників тощо). Кожній сім'ї було запропоновано обрати країну за власним бажанням і підготувати інформацію про її особливості, мешканців, звичаї та традиції, які віддзеркалювали б унікальність національного одягу та пам'яток культури.

Значна роль відводилася методичній роботі вчителя з родинами учнів, яка полягала у використанні групових (тематичні планшети, презентації кращих ідей родинного виховання) і колективних (брифінг, диспут, батьківська конференція) форм роботи. Впроваджено проєкт «Цікавинки моєї родини», який полягав у творчому втіленні систематизації родинними сімейними міфологем, пошуку етнічного коріння роду. Впроваджено ігри-імітації, у яких педагог з дітьми вигадував перебіг імітаційної ситуації, допомагав учням розвивати творчу уяву та прогнозувати власну поведінку.

На прикінцевому етапі було проведено порівняльні контрольні зрізи щодо наявних рівнів мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи на констатувальному та формувальному етапах педагогічного

експерименту. Аналіз даних засвідчив, що в експериментальних групах відбулися відчутні зміни (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи за результатами констатувального та формувального етапів експерименту (у %)

Етапи \ Рівні	Контрольна група			Експериментальна група		
	Оптимальний	Середній	Мінімальний	Оптимальний	Середній	Мінімальний
Констатувальний	7,33 %	17,33 %	75,34 %	7,62 %	16,68 %	75,7 %
Формувальний	7,5 %	19,5 %	73,0 %	17,0 %	39,6 %	43,4 %

Із метою визначення достовірності добутих експериментальних даних, що вимірюється у порядковій шкалі, застосовано критерій однорідності – критерій згоди Пірсона χ^2 .

Проведений аналіз даних експериментального дослідження у порівнюваних групах (КГ і ЕГ) засвідчив статистично значимі відмінності між рівнями ефективності формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. Цей факт підтверджує ефективність запропонованої моделі.

Порівняльні дані рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи в експериментальних і контрольних групах засвідчили позитивну динаміку, а різниця показників є статистично достовірною, а отже, засвідчує ефективність методики реалізації запропонованих організаційно-педагогічних умов формування мультикультурної компетентності та комплексної програми «Я – мультикультурна особистість».

Отже, мети досягнуто, гіпотеза – підтверджена, завдання – виконані.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи і запропоновано новий підхід до розв'язання важливого й актуального завдання, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики реалізації організаційно-педагогічних умов та впровадженні експериментальної моделі формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

1. На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних філософських, психолого-педагогічних джерел про сутність формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи досліджено стан розробленості означеної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Розкрито, уточнено та визначено сутність ключових понять дослідження: «мультикультурна компетентність», «формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи», «освітнє середовище початкової школи».

Мультикультурна компетентність учнів початкової школи сформульована у дисертації як готовність учня початкової школи до міжкультурної взаємодії з ровесниками, толерантного ставлення до культурної своєрідності співрозмовника, шанобливого ставлення до культурної спадщини рідного народу та культурних і життєвих цінностей інших людей, демонстрації норм міжкультурного етикету.

Схарактеризовано *формування мультикультурної компетентності* учнів початкової школи як системно організований педагогічний вплив вчителя на особистість учня, вміло керована творча конструктивна діяльність учителя та учнів, внаслідок якої мультикультурна компетентність та особистісні якості учнів початкової школи набувають якісних змін.

У межах дослідження *освітнє середовище початкової школи* тлумачиться як сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування мультикультурної компетентності учня та його особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктної взаємодії та особистісно орієнтованих комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня у закладі освіти та поза його межами.

2. Визначено такі особливості організації освітнього середовища початкової школи щодо формування мультикультурної компетентності учнів: врахування вікових та психологічних особливостей, забезпечення психолого-педагогічного супроводу, впровадження педагогіки партнерства, застосування інтегрованих, інтерактивних, проєктних та інформаційних технологій, залучення учнів до розв'язання ситуативних завдань, формування активної життєвої позиції.

Доведено, що формування мультикультурної компетентності в освітньому середовищі початкової школи, окрім організованої навчальної та позакласної виховної роботи, включає сукупність навчальних та виховних ситуацій міжетнічної, міжрелігійної та міжрегіональної взаємодії. Тому сприятливе освітнє середовище початкової школи представляє собою сукупність умов, котрі впливають на формування особистості, готової до ефективної міжкультурної взаємодії.

Обґрунтовано, що провідна роль у створенні освітнього середовища належить педагогові. Від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактора розвитку особистості школяра. Встановлено, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

3. Виходячи з теоретичного аналізу наукових джерел та власного авторського досвіду формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, виокремлено трикомпонентну структуру мультикультурної компетентності в єдності *когнітивного* (засвоєння зразків і цінностей національної і світової культури), *мотиваційно-ціннісного* (формування ціннісних здатностей учнів до міжкультурної комунікації й обміну, розвиток толерантності), *комунікативно-діяльнісного* (активна соціальна взаємодія з представниками різних культур) компонентів. Визначено критерії (*когнітивний, мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний*), показники та схарактеризовано рівні сформованості мультикультурної компетентності учнів початкової школи (оптимальний, середній, мінімальний).

Результатами констатувального етапу дослідження засвідчено, що значний відсоток учнів початкової школи має мінімальний рівень сформованості мультикультурної компетентності – 75,70 % у ЕГ і 75,34 % у КГ. Такий низький рівень зумовлено поверхневими знаннями про мультикультурність, пасивною позицією стосовно дотримання норм толерантної поведінки, що виявляється у байдужості, відокремленості, несформованими ціннісними орієнтаціями, проявами нетерпимості до інших культур і народів, низьким рівнем культури міжнаціонального спілкування.

4. Теоретично обґрунтовано модель формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, що представлена у вигляді трьох блоків.

Теоретико-методологічний блок моделі відображає мету діяльності та завдання, що її конкретизують, методологічні підходи (компетентісний, середовищний, соціокультурний, особистісно-орієнтований, діяльнісний) і принципи успішної реалізації модельованого процесу (гуманізації, демократизації, дитиноцентризму, культуровідповідності, цілісності культурної картини світу, комплексності).

Змістово-процесуальний блок характеризує етапи її реалізації (організаційно-комунікативний, інтеграційно-технологічний, творчо-діяльнісний), змістовий ресурс, організаційно-педагогічні умови (організація педагогом міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу; інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища початкової школи; реалізація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства). Визначено найбільш ефективні форми взаємодії (інтегровані уроки, уроки за технологією розвитку критичного мислення, ігри-інсценізації, імітаційні ігри, сімейні свята, вікторини, фестивалі національностей) та методи (інтегративні, стратегії розвитку критичного мислення, проєктні, ігрове моделювання).

Діагностико-результативний блок моделі презентує діагностувальні методики, критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний), рівні сформованості та передбачуваний результат.

Експериментально перевірено ефективність методики реалізації організаційно-педагогічних умов: організація педагогом міжкультурної комунікації суб'єктів освітнього процесу; інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища початкової школи; реалізація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Результативність поетапної експериментальної програми «Я – мультикультурна особистість» забезпечена виконанням продуктивних стратегій і форм роботи.

Порівняння результатів на констатувальному та формуальному етапах педагогічного експерименту засвідчило позитивну динаміку рівнів сформованості мультикультурної компетентності учнів експериментальних груп порівняно з контрольними. Перевірка статистичної гіпотези за значенням критерію Пірсона підтвердила ефективність удосконалення процесу формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи на основі впровадження авторської моделі та визначення організаційно-педагогічних умов, що забезпечило досягнення поставленої мети.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, *рекомендовано*: впровадження в освітній процес початкової школи програми «Я – мультикультурна особистість», проведення тренінгів за технологією розвитку критичного мислення, арт-терапевтичних вправ, використання інтерактивних методів у поєднанні з етнокультурним компонентом.

Здійснене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальший науковий пошук убачаємо у вивченні проблеми формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи, у розробці теоретичних основ формування мультикультурної компетентності, що дозволяють систематизувати накопичений психолого-педагогічний досвід підготовки молодих поколінь до життя у мультикультурному середовищі, а також пропедевтичній роботі з педагогами і батьками учнів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Методичний посібник:

1. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи: методичний посібник / Н. В. Іванець. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2019. – 110 с.

Статті у фахових виданнях України:

2. Іванець Н. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у контексті ідей В. О. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Кіровоград, 2013. Вип. 123. Т. II. С. 118 – 121.
3. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності сучасного вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Сер. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2014. Вип. 1.44 (102). С.33 – 36.
4. Іванець Н. В. Мультикультурне виховання учнів початкової школи в позакласній роботі: теоретичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Сер. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2014. Вип. 1.45 (106). С. 29 – 31.
5. Іванець Н. В. Роль особистості вчителя в мультикультурному вихованні учнів початкової школи. *Педагогіка вищої школи та середньої школи: збірник наукових праць*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 42. С. 103 – 107.
6. Іванець Н. В. Етапи мультикультурного виховання учнів початкової школи у позакласній роботі. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Херсон, 2016. Вип. LXIX. С. 102 – 106.
7. Іванець Н. В. Реалізація принципу мультикультурності у виховному середовищі початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*. Суми, 2016. С. 104 – 112. (**наукометрична база Index Copernicus**).

8. Іванець Н. В., Якименко С. І. Умови формування уявлень в учнів початкової школи про багатогранність культур в Україні та світ загалом. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць..* Миколаїв, 2018. №2 (61). С.338 – 342.

9. Іванець Н. В. Модель мультикультурного виховання учнів початкової школи в позакласній роботі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя, 2018. Вип.61. Т.1. С.165 – 169.

10. Іванець Н. В. Педагогіка партнерства як засіб формування мультикультурної компетентності в учнів початкової школи. *Імідж сучасного педагога. Трансформації сучасної школи. Електронний науковий фаховий журнал.* 2019. № 4 (187). С. 88-93. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/174368/178246>

Статті в інших виданнях:

11. Іванець Н. В. Складові компетентнісної моделі сучасного вчителя початкової школи. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць.* Житомир, 2015. С. 126 – 128.

12. Іванець Н. В. Мультикультурне виховання як засіб всебічного бачення світу в учнів початкової школи. *Науковий журнал «Молодий вчений».* Херсон, 2017. №5 (45) травень. С. 352 – 355. **(наукометрична база Index Copernicus).**

13. Іванець Н. В. Мультикультурна школа-модель нової школи в системі освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Дрогобич, 2019. Вип.23.Том.2. С. 90 – 94. **(наукометрична база Index Copernicus).**

14. Ivanets N. V. The problem of multicultural education in modern science (українською мовою). Social and economic aspects of sustainable development of regions. *Monograf.* Opole: Academy of Management and Administration in Opole, 2018; P.270 – 277.

15. Ivanets N.V. The role of multicultural communication in primary school students' multicultural competence formation. *Virtus: Scientific Journal.* – June #35. P. 104-108.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

16. Іванець Н. В. Технологія ігрового навчання у професійній освіті. *Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи: збірник наукових праць всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Житомир, 18-19 квітня 2013 р.).* Житомир, 2013. С. 78 – 81.

17. Іванець Н. В. Формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічна скарбниця обдарованості: від В. О. Сухомлинського до сучасних науковців і практиків: збірник матеріалів обласної науково-практ. конф.* Миколаїв, 2013. С. 29 – 33.

18. Іванець Н. В. Формування гуманістичної спрямованості особистості педагога. *Zbior raportow naukowych. „Aktualne problemy w wspolczesnej nauki.* (28.06.2013 – 30.06.2013). Warszawa, 2013. P. 32 – 35.

19. Іванець Н. В. Гуманистический аспект формирования мультикультурной компетентности современного учителя. *Humanization of education and upbringing in the education system: theory and practice: materials of the III international scientific conference on March 20-21, 2014. Prague*, 124 p. P. 81 – 83.

20. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності сучасного вчителя. *Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць до всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Житомир, 20 березня 2014 р.)*. Житомир, 2014. С. 47 – 51.

21. Іванець Н. В. Інноваційні підходи до виховання учнів початкової школи. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали II Міжнародної науково-практ. конф. (м. Суми, 26 - 27 березня 2015 р.)*. Том 2. Суми, 2015. С. 213 – 215.

22. Іванець Н. Мультикультурна компетентність як складова підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної роботи. *Дидактика початкової школи: реалізація технологічного та компетентнісного підходів: Матеріали Міжнародної інтернет-конф. (м. Миколаїв, 2015 р.)* // Методичний вісник науково-дослідної лабораторії дидактики початкової освіти. Миколаїв, 2015. С. 54 – 56.

23. Іванець Н. Проблема мультикультурного виховання в сучасній науці. *Підготовка майбутніх фахівців початкової освіти до роботи в умовах Нової української школи: матеріали роботи викладачів та студентів над кафедральною темою № U0117U004487 (Методичний вісник кафедри початкової освіти)*. Миколаїв, 2017. С. 51 – 55.

24. Іванець Н. Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. *Державні стандарти дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи: теорія і практика: Матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. (м. Миколаїв, 17 жовтня 2018 р.)* // Методичний вісник кафедри початкової освіти. Миколаїв, 2018. С. 54 – 57.

25. Іванець Н. В. Побудова системи толерантних відносин в учнівському колективі початкової школи у процесі формування мультикультурної компетентності. *Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практ. конф. (м. Одеса, 15-16 лютого 2019 р.)*. Одеса, 2019. Ч. 1. С. 95 – 99.

26. Іванець Н. В. Формування етнічної ідентичності в учнів початкової школи як складової мультикультурної компетентності. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практ. конф. (м. Львів, 22-23 лютого 2019 р.)*. Львів, 2019. С. 59 – 62.

27. Іванець Н. В. Організаційно-педагогічні умови формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 1-2 березня 2019 р.)*. Київ, 2019. С. 38 – 40.

АНОТАЦІЯ

Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблемі сучасної теорії та практики виховання – формуванню мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. Уточнено сутність понять «формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи», «мультикультурна компетентність учнів початкової школи» та «освітнє середовище початкової школи». На основі аналізу наукових досліджень, узагальнення навчально-виховної практики визначено критерії, показники, виявлено рівні сформованості мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи.

Доведено, що ефективність формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи забезпечуватиметься завдяки підготовці педагогів загальноосвітніх навчальних закладів І ступеня до мультикультурної взаємодії з учнями на гуманістичних засадах, підвищенню виховного потенціалу освітнього середовища початкової школи через його наповнення етнокультурним компонентом, залученню дітей різних національностей до спільної пізнавальної та соціально значущої діяльності, спрямованої на виявлення мультикультурної поведінки.

Ключові слова: мультикультурність, мультикультурна компетентність, формування мультикультурної компетентності учнів, виховний потенціал освітнього середовища початкової школи, організаційно-педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Иванец Н. В. Формирование мультикультурной компетентности учащихся в образовательной среде начальной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.07 «Теория и методика воспитания». Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2020.

Диссертационное исследование посвящено актуальной проблеме современной теории и практики воспитания - формирование мультикультурной компетентности учащихся в образовательной среде начальной школы. На основе анализа научной литературы уточнена сущность понятий «формирование мультикультурной компетентности учащихся в образовательной среде начальной школы», «мультикультурная компетентность учащихся начальной школы» и «образовательная среда начальной школы».

Доказано, что эффективность формирования мультикультурной компетентности учащихся в образовательной среде начальной школы будет обеспечиваться благодаря подготовке педагогов общеобразовательных учебных заведений I степени в мультикультурном взаимодействии с учениками на гуманистических началах, повышению воспитательного потенциала образовательной среды начальной школы из-за его наполнения этнокультурным компонентом, привлечению детей разных национальностей в общей познавательной и социально значимой деятельности, направленной на выявление мультикультурного поведения.

Ключевые слова: мультикультурность, мультикультурная компетентность, формирование мультикультурной компетентности учащихся, воспитательный потенциал образовательной среды начальной школы, организационно-педагогические условия.

SUMMARY

Ivanets N.V. The multicultural competence formation of pupils in primary school educational environment. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of a candidate of pedagogical sciences (Ph.D.) in the speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2020.

The dissertation is devoted to the problem of students multicultural competence formation in primary school educational environment. The scientific work substantiates the relevance of the research topic, which is the request of the Ukrainian society for the formation of a holistic personality, which has different competencies required in modern life. Therefore, the purpose of the educational process is to develop not just skills but individual competencies that will facilitate the adaptation of children in society and the implementation of the multiculturalism and multiethnicity principles.

It is established that the theory and practice of upbringing in the educational space of Ukraine through the prism of the modern process of creating a new Ukrainian education requires an active search for productive pedagogical technologies, in particular to modernize the multicultural competence forming process of an elementary school student – a graduate of the 1st degree school, who will have a real ability to respond to the cultural diversity of society, to implement intercultural communication on the basis of acquired multicultural competence, to apply the acquired knowledge, skills and competences according to different situations in life, to be capable of tolerate interaction with representatives of different cultures, creative perception of the surrounding multicultural world and socially significant activities aimed at the development of European society.

The analysis of the problem research state in the philosophical, social, psychological and pedagogical domestic and foreign literature on the essence of the key concepts of the study "multicultural competence", "educational environment of elementary school", "formation of multicultural competence in the educational environment" is carried out.

It is established that the pedagogical category "multicultural competence" is an integrated concept from the concepts of "multi or many", "culture" and "competence". It is

stated that scientists express different points of view on the issue of interpretation of scientific category "competence", Besides, they explain it as: readiness for activity; a set of key basic skills; an ability to act on the basis of own knowledge and experience; a range of issues in which a person is aware.

Based on the above characteristics, it is concluded that the concept of "competence" according to educational purpose is perceived as a pedagogical phenomenon, because it correlates with the knowledge, abilities and skills of the individual, which most accurately reflect its versatility and play an important role in life.

It is concluded that the elementary school pupil life multicultural is the readiness of the elementary school pupil for intercultural interaction with peers, tolerant attitude towards the interlocutor's cultural identity, respectful attitude to the cultural heritage of the native people and cultural and life values of other people's ethical values. The content of the students multicultural competence forming process in primary school educational environment as a guided pedagogical process is exposed. It provides pedagogical conditions for students to acquire knowledge, skills, social experience and awareness of their activities and themselves as a subject which are necessary for intercultural communication in multicultural society and solving problems in different life situations.

It is proved that an effective factor in the elementary school students multicultural competence formation is the educational environment, an integral component of education and upbringing of the personality, based on the principles of voluntariness, activity and independence, specific conditions of functioning of which are: differentiability, variability, diversity and accessibility.

It is stated that *the elementary school educational environment* is a set of natural, physical and social objects and subjects that influence the formation of a student's multicultural competence and his personal development, contribute to the formation of interpersonal interaction and personally oriented communications in the educational process, provide the conditions of comfortable life of the student in the educational establishment and beyond it.

It is concluded that the process of forming multicultural competence in the elementary school educational environment, in addition to organized educational and extracurricular educational work, includes a set of educational situations of interethnic, interreligious, interregional and interstratification interaction. Therefore, a favorable elementary education environment is a set of conditions that influence the formation of a personality ready for effective intercultural interaction.

Based on the analysis of the basic approaches to determining the structure of vital competence, criteria and indicators have been developed and the levels of the above phenomenon formation have been characterized. It is determined that the "criteria for the elementary school students multicultural competence formation" are the basic structural components of pedagogical research, essential features that testify to the formation and development of a given personal education, assimilation of relevant knowledge, skills, social experience and awareness of self as its subject. Based on the theoretically substantiated nature and structure of high school students life competency, we are divided into three basic criteria. They are cognitive, motivational valuable and communicative active ones.

Objectivity and reliability of the obtained results are proved on the basis of using the method of mathematical statistics "Pearson khi-square test", which allowed establishing the presence of statistically significant influence of organizational and pedagogical conditions on optimization of the process of EG students multicultural competence formation in educational environment. It is concluded that the results of the study indicate the effectiveness of the developed organizational and pedagogical conditions for the formation of multicultural competence of students in the educational environment of elementary school. The positive dynamics of the conducted research results gives grounds to believe that the purpose of the research has been achieved and the tasks have been solved.

Key words: multiculturalism, multicultural competence, multicultural competence formation of pupils, educational potential of primary school educational environment, organizational and pedagogical conditions.